

**EDİRNE ŞEHABEDDİN PAŞA CAMİİ HAZİRESİ MEZAR
TAŞLARI**
**THE TOMBSTONES LOCATED AT THE GRAVEYARD OF EDİRNE
ŞEHABETTİN PAŞA MOSQUE**

Murat KARADEMİR*
İbrahim KUNT**

Öz

“Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi Mezar Taşları” konulu bu çalışmada, hazirede yer alan Osmanlı Dönemine ait toplam 22 adet mezar taşı sanat tarihi açısından belgelenecek değerlendirilmiştir. Katalogda yer alan örneklerin tümü fotoğraflanarak belgelenmiştir. Mezar taşlarının kitabeleri okunmuş, başlık tipleri, formları ve bezeme özellikleri ele alınarak Türk mezar taşı sanatı içindeki yerleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada her bir mezar taşı ayrı ayrı ele alınmış ve bu taşlar üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır. Mezar taşlarından 18 tanesi toprak mezar taşı, 3 tanesi çerçeveli mezar taşı ve 1 tanesi de sandık (lahit) tipi mezar taşıdır.

İncelemiş olduğumuz mezar taşlarının üzerinde tarih ibaresinin yer aldığı en eski tarihli örnek M. 1648 yılına, en geç tarihli örnek ise M. 1889 yılına aittir. Mezar taşlarında işleme türü olarak zemin oyma tekniği, süsleme kompozisyonu olarak ise selvi ağacı, asma ağacı, lale, gül, yapraklı çiçekler, kıvrık dallar, stilize palmet ve akantus yaprağı motiflerine yer verilmiştir.

Osmanlı Mezar taşları estetik görünümünün yanı sıra meslekler, unvanlar ve inanışlarla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu haziredeki mezar taşları sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan mezar taşı yapma geleneğini devam ettiren daha çok sade örnekler olarak dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler

Camii, Hazire, Mezar Taşı, Kitabe

Abstract

In this study, 22 tombstones located at the graveyard of Edirne Şehabeddin Pasha mosque pertaining to the Ottoman Period were documented and scrutinized in terms of art history. The entire samples listed in the catalogue were photographed and their documentation were realized. The tombstones were evaluated one by one as to their characteristics in Turkish tombstone art. Of the 18 tombstones, 18 were ordinary ground stones, 3 were framed stones and 1 was sarcophagus.

The oldest of these tombstones was dated 1648 A.D. whereas the latest was dated 1889 A.D. The stones were engraved with motives such as cypress, vitis, tulip, rose, flowers, curling branches and motifs.

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, karademir22@hotmail.com, <http://orcid.org/0000-0002-9776-3789>

** Doç. Dr. , Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı, ibrahimkunt@yahoo.com, <http://orcid.org/0000-0002-3419-6860>

Gönderim Tarihi: 05.07.2019
Kabul Tarihi: 06.08.2019

In addition to their aesthetic view, the Ottoman tombstones provide important information regarding professions, titles, and beliefs. The tombstones investigated in this study stand out to be simple exemplars that maintain the tradition of tombstone building in social, economic and cultural aspects.

•

Keywords

Mosque, Cemetery, Tombstone, Epigraph

GİRİŞ

Türklerde mezar geleneği Türk tarihinin başlangıcından bugüne kadar değişik dönemlerde farklılıklar göstermiş olsa da kesintisiz olarak devam eden bir olgudur (Karaca, 1999: 75). Tarihin en eski dönemlerinden bugüne atalara duyulan saygı nedeniyle mezar yapılarına ayrı bir önem verilmiştir (Örnek, 1988: 93). Türk şehirlerinin geçmişine bir bakıma şahitlik ederek birer belge özelliği taşıyan mezar taşları, yapıldıkları dönemin inançları, sanatı, gelenekleri ve iktisadi şartlarının başlıca ortak eseridir. Bu sebeple mezar taşları yapıldıkları dönemin sanat zevki ve kültürünü yansıtır. Ayrıca mezar taşları buldukları yerin sosyal, kültürel, dinsel, ekonomik ve ticari durumlarını öğrenmede verdiği bilgiler nedeniyle de oldukça önemlidir. Bu açıdan başta tarih ve sanat tarihi olmak üzere birçok bilim dalındaki araştırmalar için kaynak niteliğine sahiptir.

Tarih boyunca değişen ve gelişen sanat değerlerine bağlı olarak sahip oldukları estetik değerler bakımından Türk mezar taşları, kitâbeleri ve süslemeleri ile buldukları mezarlıklara adeta birer açık hava müzesi havası vermektedir. Bu açıdan bakıldığında Osmanlı mezar taşları, geçmişten günümüze yansıyan en tarafsız sanat eserleri arasında yer almaktadır (Baş, 2009: 1).

Edirne'deki mezarlık ve hazirelerde bulunan mezar taşları tarihsel süreç bakımından 14. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar tarihlendirilebilmektedir (Özer, 2007: 510).

T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün tasarrufu altında yer alan Şehabeddin Paşa Camii, Edirne merkez Baba Demirtaş Mahallesi, 265 ada ve 1 parselde yer almaktadır. Yapının taçkapı ana nişi içinde, dikdörtgen bir pano içinde iki satırlık kitabesi bulunmaktadır. Bu kitabeye göre eserin, Abdullah oğlu Hacı Şehabeddin tarafından¹ H. 840/ M. 1436-1437 yılında inşa ettirildiği anlaşılmaktadır (Bayrakal, 2001: 35). Kara planlı ve üzeri bir kubbe ile örtülü harime sahip olan yapı, batıdan doğuya doğru eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir (Peremeci, 1939: 75). Günümüzde ibadete açık olan yapı, bölgenin en eski anıtsal yapıları arasında yer almaktadır.

Bu çalışmamızda, Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresindeki mezar taşları sanat tarihi açısından ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilecektir. Hazire, Edirne'deki önemli mezar taşı örnekleri barındırması açısından önem arz etmektedir (Kurtişoğlu, 2018: 36).

Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresinde günümüze sağlam olarak gelebilmiş toplam 22 adet mezar taşı bulunmaktadır.

Çalışma giriş, katalog, değerlendirme ve sonuç bölümlerinden oluşmakta olup; her bir mezar taşı için ayrı ayrı gözlem fişleri oluşturulmuş, mezar yapıları üzerinde yer alan baş ve ayak şahidelerinin detaylı tanımları yapılmıştır. Katalog bölümünde içerisinde manzume yer alan kitabe metinleri "kitabe özellikleri" başlığı altında açıklanmıştır. Değerlendirme başlığı altında ise incelemiş olduğumuz mezar ve mezar taşı tipleri, başlık tipleri, süsleme ve sembolik anlam, malzeme ve işleniş ile kitabe metinleri hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç bölümünde ise çalışma kapsamında tespit edilen bilgiler aktarılmıştır.

KATALOG

Katalog No: 1

Fotoğraf No: 2

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1058/1648-49

¹ Sultan II. Murad ve II. Mehmed dönemlerinde vezirlik yapmış olan Hacı Şehabeddin, yazılı belgelerde Hadım Şehabeddin adıyla anılmaktadır (Gökbilgin, 1952: 37).

Kime Ait Olduğu: Rıza Efendi

Formu: Silindirik

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 20x71 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının üst kısmı kırılmış, taşta yer yer kararmalar görülmektedir.

Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Silindirik gövdeli mezar taşı enine kalın silmeler ile dört satıra ayrılmıştır. Kartuş içinde tarih kısmı görülmektedir.

Kitabe Metni: Tercümesi: Hadis okulunda hoca olan Rızâ Efendi, 1058 yılının Zilhicce ayının 18. günü vefat etti.

İntekale el-merhûm Rızâ Efendi El-müderriş bi-dâri'l-hadîs Fî yevmi's-sâmin aşera Min zi'l-hiceti'l-harâm Sene 1058	انتقل المرحوم رضا افندى المدرس بدار الحديث فى يوم الثامن عشر من ذى الحجة الحرام سنه 1058
---	--

Katalog No: 2

Fotoğraf No: 3

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1106/1694-95

Kime Ait Olduğu: Rabia Hanım

Formu: Düşey dikdörtgen gövde, sivri kemer tepelik

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 6x29x79 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının tepelik kısmı ve gövdenin kenarlarında erimeler ve kırılmalar görülmektedir. Taşın bazı bölgelerinde kararma görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Yukarıdan aşağı doğru daralan, düşey dikdörtgen gövde ve sivri kemer tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Ortada kaş kemer formu işlenmiştir. Kaş kemerin merkezinde enine silmeler ile birbirinden ayrılmış bir satır ve kartuş içerisinde tarih bölümü görülmektedir. Tepelik kısmında madalyon içerisinde gülbezek motifi bulunmaktadır. Kaş kemerin iki yanında yüzeyi sade tutulmuş madalyon görülmektedir. Edirnekari olarak nitelendirilen bu mezar taşında kaş kemer formu ve içinde yer alan kitabe bölümü dikkat çekmektedir.

Kitabe Metni:

Râbia binti Süleyman Sene 1106	رابعه بنت سليمان سنة 1106
-----------------------------------	------------------------------

Katalog No: 3**Fotoğraf No:** 4**Yeri:** Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi**Tarihi:** 1107/1695-96**Kime Ait Olduğu:** Ümmühan Hanım**Formu:** Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelik**Malzeme ve Teknik:** Mermer, zemin oyma**Ölçüsü:** 4x23x60 cm.**Bugünkü Durumu:** Mezar taşında erimeler, kırılmalar ve kararmalar görülmektedir.**Dili:** Osmanlı Türkçesi**Yazı Türü:** Celi Sülüs**Tanım ve Kompozisyon:** Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelikli mezar taşında tek kartuş içerisinde tek satır yazı bulunmaktadır.**Kitabe Metni:**

Ümmühan sene 1107	امیخان سنة 1107
-------------------	-----------------

Katalog No: 4**Fotoğraf No:** 5**Yeri:** Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi**Tarihi:** 1204/1789-90**Kime Ait Olduğu:** Hatice Tûtî Hanım**Formu:** Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelikli**Malzeme ve Teknik:** Mermer, zemin oyma**Ölçüsü:** 5x35x136 cm.**Bugünkü Durumu:** Mezar taşının kenarlarında erimeler gözlenmektedir.**Dili:** Osmanlı Türkçesi**Yazı Türü:** Celi Tâlik**Tanım ve Kompozisyon:** Yukardan aşağı doğru daralan düşey dikdörtgen gövde ve sivri kemer tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Enine silmeler ile üç satıra ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı ayrı kartuşlar içine alınmıştır.

Kitabe Metni:

Fâtiha	فاتحه
Bir gül-i gonca bekâ gülzârına azm etti âh	بر کلی غنجه بقا کلزارنه عزم اتدی آه
Hasretin yaktı bizi gülşen ola kabrin cevân	حسرتک یاقدی بزى کلشن اوله قبرک جوان
Merhûme Hatice Tûfî ola cennette hümâ	مرحومه خدیجه طوطی اوله چنتده هما
1204	1204

Kitabe Özellikleri: Üç satırdan oluşan kitabenin üçüncü satırı burada yatan şahsın ismini içermektedir. 1. ve 2. satırlar ise aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış tek beyitlik bir manzûmedir. Bu kısımda şahıs ile ilgili kısa bilgi ve dua bölümü yer almaktadır.

Katalog No: 5

Fotoğraf No: 6

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1210/1795-96

Kime Ait Olduğu: Nefize Tûti Hanım

Formu: Düşey dikdörtgen, Başlıksız

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Bugünkü Durumu: Mezar taşının baş kısmı kırılmıştır. Yalnızca boyunluk kısmı kalmıştır. Malzemede erime ve hafif kararma görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen formu gövdeden kademeli bir şekilde boyunluk bölümüne geçilmektedir. Enine silmeler ile iki satıra ayrılmıştır. Kartuş içerisinde serlevha ve tarih kısımları görülmektedir.

Kitabe Metni:

Fâtiha	فاتحه
Merhûm ve mağfûr	مرحوم و مغفور
Nefize Tûfî	نفیزه طوطی
Sene 1210	سنه 1210

Katalog No: 6

Fotoğraf No: 7

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1221/1806-7

Kime Ait Olduğu: Şerife Emetullah

Formu: Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelikli

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 4x37x75 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının tepelik kısmında kırılma ve erimeler görülmekte ve taşta kararmalar görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Yukarıdan aşağı doğru daralan, düşey dikdörtgen gövde ve sivri dilimli tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Enine silmeler ile birbirinden ayrılmış iki satır ve kartuş içerisinde serlevha ve tarih bölümlerinden oluşmaktadır.

Kitabe Metni:

El-fâtiha Merhûme ve mağfûrun lehâ Şerîfe Emetullah binti Muhammed Rûhuna 1221	الفاتحه مرحومه و مغفور لها شريفه امت الله بنت محمد روحه 1221
---	---

Katalog No: 7

Fotoğraf No: 8

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1221/1806-07

Kime Ait Olduğu: Hayrullah Muhammed

Formu: Düşey dikdörtgen, Kâtibi başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 7x21x95 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşında erime, dökülme ve taşta yer yer kararmalar gözlenmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen formlu gövde, boyunluk ve kâtibi başlık bölümlerinden oluşmaktadır. Enine silmeler ile birbirinden ayrılan üç satır ve kartuş içerisinde serlevha ve tarih kısımları görülmektedir.

Kitabe Metni:

Fâtiha Alâmetten murâd bir duâdır Bugün bana ise yarın sanadır İsmi Hayrullah Muhammed'dir Sene 1221	فاتحه علامتدن مراد بر دعادر بو کون بنا ایسه یارین سنادر اسمی خیر الله محمّدر سنه 1221
--	---

Katalog No: 8

Fotoğraf No: 9

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1228/1813

Kime Ait Olduğu: Şerife Azize Hanım

Formu: Düşey dikdörtgen gövde, bitkisel tepelikli

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 8x43x171 cm.

Bugünkü Durumu: Şahide günümüze sağlam bir vaziyette gelmiştir. Tepelik bölümünde hafif bir kararma görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde ve bitkisel tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Yatay silmeler soldan sağa doğru eğik dokuz satıra ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı kartuşlar içerisinde verilmiştir. Tepelik kısmı kalın bir silmeyle ayrılmaktadır. Bu bölüm akant yaprağı ve etrafı üç yönden, 'S' ve 'C' kıvrımları oluşturan stilize yapraklarla çevrilidir. Serlevhanın yan kısmında beş yapraklı iki çiçek ve bir lale motifi görülmektedir.

Kitabe Metni:

<p>El-fâtiha Âh neydim bu fenâya kıldı beni hâksâr Gençliğime doymadan etti yerim zîr ü mezâr Salınıp bende gezerken bir zaman âlem gibi Şimdi mat'ûnen vücûdum hâk-i yeksân rûzgâr Mâtem olsun vâlideynim üstüme kan ağlayıp İşte ben gittim cihân yoluna fâtiha ihsân Eylesin cânıma Şerife Azize binti Emir Ahmed Ne müşkilmiş şu gençlikte ecel şerbetini içmek Revâ mıdır bu mevtâya duâ etmeden geçmek Rûhuna 1228</p>	<p>الفاتحة اه نيديم بو فنايه قلدى بنى خاكسار كنجلكمه طويمدن اتدى يرم زير و مزار صالنوب بند كزركن بر زمان عالم كيبى شمدى مطعونا وجودم خاك يكسان روزكار ماتم اولسون والدينم اوستومه فان اغليوب اشته بن كندم جهان بولونه فاتحه ايجسان ايله سن جانمه شريفه عزيزه بنت امر احمد نه مشكل مش شو كنجلكده اجل شربتتى ايجمك رواميدر بو موتايه دعا ايتمدن كجمك 1228 روحنه</p>
--	---

Kitabe Özellikleri: Dokuz satırdan oluşan kitabenin yedinci satırı burada yatan şahsın ismini içermektedir. İlk altı satır, aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış üç beyitlik bir manzûmedir. Son iki mısra ise farklı vezinde yazılmıştır. Bu kısım ise, aruzun hezec bahrinin mefâilün/ mefâilün/ mefâilün/feûlün vezniyle kaleme alınmıştır.

Katalog No: 9

Fotoğraf No: 10

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1238/1822-23

Kime Ait Olduğu: Şerife Fâtıma Hanım

Formu: Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelikli

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 4x38x84 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının kenarlarında ufak kırılmalar görülmektedir. Taşa erime ve kararma da izlenir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Yukarıdan aşağı doğru daralan, düşey dikdörtgen gövde ve sivri kemer tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Enine silmeler ile birbirinden ayrılmış üç satır ve kartuş içerisine alınmış serlevha ve tarih kısımları görülmektedir.

Kitabe Metni:

Fâtîha	فاتحه
Alâmetten murâd olan duâdır	علامتدن مراد اولان دعادر
Bugün banaysa yarın sanadır	بو کون بنايسه يارين سنادر
Merhûme Şerîfe Fâtîma binti	مرحومه شريفه فاطمه بنت
Mimar Mehmed Ağa	معمار محمد اغا
1238	1238

Katalog No: 10

Fotoğraf No: 11

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1255/1839-40

Kime Ait Olduğu: Mustafa Ağa

Formu: Düşey dikdörtgen gövde, örfi başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 10x30x113 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşında kararma ve yer yer erimeler mevcuttur.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde, köşeleri pahlı boyunluk ve örfi başlık bölümünden oluşmaktadır. Yatay silmeler ile birbirinden sekiz satıra ayrılmıştır. Kartuş içerisinde serlevha ve tarih bölümleri görülmektedir.

Kitabe Metni:

El-fâtiha Hüsn-i hulk arasında bir hûb dil idim Cihanda açılmış bir gonca gül idim Dünyanın ateşi yaktı beni bıraktım sizleri Yerde insan gökte melek âh etti Anam atam bilmem ne etti elvedâ şimden gerû Rihlet ettim ben bekâya cümle ihvân elvedâ Umduğum şimden gerû sizden duâdır elvedâ Merhûm es-Seyyid Mehmed bin Mustafa Ağa 1255	الفاتحه حسن خلق اراسنده بر خوب ديل ايدم جهانده اجلمش بر قونجه كول ايدم دنياڭك انشى يقدى بنى براقدم سزلىرى برده انسان كوكده ملك اه ايتدى آنم آتم بلمم نه ايتدى الوداع شمدن كيرو رحلت ايتدم بن بقايه جمله اخوان الوداع اومدغم شمدن كرو سزدن دعادر الوداع مرحوم السيد محمد بن مصطفى اغا 1255
---	--

Kitabe Özellikleri: Sekiz satırdan oluşan kitabenin son satırı burada yatan şahsın ismini içermektedir. İlk beş satır aruz vezniyle yazılmamıştır. Altı ve yedinci satırlar ise aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış tek beyitlik bir manzûmedir.

Katalog No: 11

Fotoğraf No: 12

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1255/1839-40

Kime Ait Olduğu: Mustafa Ağa

Formu: Düşey dikdörtgen, örfi başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 5x26x98 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının alt kısmında erimeler ve kırılmalar görülmektedir. Taşta yer yer kararmalar mevcuttur.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Yukardan aşağı daralan düşey dikdörtgen formlu gövde, boyunluk ve örfi başlıktan oluşmaktadır. Enine silmeler ile üç satıra ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı kartuş içerisinde verilmiştir.

Kitabe Metni:

El-Fâtiha Nev-cevânım eyledi azm-i bekâ Kabrini gülzâr ede Bârî Hudâ Merhûm es-Seyyid Osman bin Mustafa Ağa 1255	الفاتحه نوجوانم ايلدى عزم بقا قبرنى گلزار ايده بارى خدا مرحوم السيد عثمان بن مصطفى اغا 1255
--	---

Kitabe Özellikleri: Üç satırdan oluşan kitabenin üçüncü satırı burada yatan şahıs ile babasının isimlerini içermektedir. 1. ve 2. Satırlar ise aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış bir beyitlik bir manzûmedir. Bu kısımda şahıs ile ilgili kısa bilgi ve dua bölümü yer almaktadır.

Katalog No: 12

Fotoğraf No: 13

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1291/1874-75

Kime Ait Olduğu: Ârif Bey

Formu: Düşey dikdörtgen, örfi başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 4x26x95 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının alt kısmında kararma ve erimeler mevcuttur.

Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen formlu gövde, boyunluk ve örfi başlık bölümlerinden oluşmaktadır. Enine silmeler ile iki satıra ayrılmıştır. Serlevha ve tarih kısmı kartuş içerisinde verilmiştir.

Kitabe Metni:

Fâtîha	فاتحه
Merhûm ve mağfûrun leh	مرحوم و مغفور له
Hacı Emin ibni Ârif	حاجی امین ابن عارف
1291	1291

Katalog No: 13

Fotoğraf No: 14

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1305/1887-88

Kime Ait Olduğu: Ahmed Ağa oğlu Arif

Formu: Düşey dikdörtgen, Örfi başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 6x27x80 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşında yer yer kararma ve alt kısmında erime ve kırılmalar görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde ve kısa bir boyunluk bölümünden başlığa geçilmektedir. Enine silme ile iki bölüme ayrılmış dört satırdır. Serlevha ve tarih kısmı bir kartuş içinde verilmiştir.

Kitabe Metni:

Fâtiha Alâmetten murâd bir duâdır Bugün bana ise yarın sanadır Câmii-i şerîf müezzini El-Hâc Ahmed Ağa ibni Ârif Rûhuna 1305	فاتحه علامتدن مراد بر دعادر بو کون بکا ایسه یارین سنادر جامع شریف مؤننی الحاج احمد اغا ابن عارف روحنه 1305
---	---

Katalog No: 14

Fotoğraf No: 15

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Tarihi: 1307/1889-90

Kime Ait Olduğu: Mehmed Nizami Efendi

Formu: Düşey dikdörtgen, Hamid-i fes başlıklı

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 6x23x73 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşında kararma ve erimeler görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen formlu gövde, boyunluk ve Hamid-i fes başlıktan oluşmaktadır. Feste püskül yerine bir zincirden sarkan madalyon tasvir edilmiştir. Enine silmeler ile üç satıra ayrılmış ve kartuş içerisinde serlevha ve tarih kısmı da görülmektedir.

Kitabe Metni:

Fâtiha Seyyar topçu birinci alayın üçüncü Taburu enâmı Mehmed Nûri Efendinin mahdûmu Mehmed Nizâmî Efendi Rûhuna 1307	فاتحه سیار طوبجی برنجی الایک اوچنجی طابوری انامی داغستانی محمد نوری افندیڭ مخدومی محمد نظامی افندی روحنه 1307
---	---

Katalog No: 15

Fotoğraf No: 16-17-18

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Çerçeveli mezar tipi.

Düşey dikdörtgen baş taşı.

Malzeme ve Teknik: Mermer zemin oyma

Ölçüsü: Çerçeveli mezar 87x210 cm.

Baş taşı 6x34x47 cm.

Bugünkü Durumu: Baş taşının üst kısmı kırıldığı için üç satırı görülebilmektedir.

Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Baş taşında satırlar enine silmeler ile birbirinden ayrılmıştır. Metinde istif sanatının kullanıldığı görülmektedir. Taşın arka kısmında süslemeye gidilmiştir. Stilize palmet ve rumi motiflerinden oluşmuş bir kompozisyon bütün çerçeveyi kuşatmaktadır.

Kitabe Metni: Okunamamıştır.

Katalog No: 16

Fotoğraf No: 19

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Çerçeveli mezar

Malzeme ve Teknik: Blok taş (çerçeve bölümü)

Ölçüsü: 100x237 cm.

Bugünkü Durumu: Dikey ve yatay doğrultudaki taşlarda erime ve kırılmalar mevcuttur.

Katalog No: 17

Fotoğraf No: 20-21-22

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Çerçeveli mezar

Düşey Dikdörtgen, sivri kemer tepelikli baş taşı

Malzeme ve Teknik: Mermer, Zemin oyma

Ölçüsü: Çerçeveli mezar 168x288 cm.

Baş taşı 8x46x127 cm.

Bugünkü Durumu: Çerçeveli mezarda; yatay ve dikey taşlarda erime ve kırılmalar görülmektedir. Baş taşında ise mermerde kararmalar görülmektedir.

Dili: Arapça

Yazı Türü: Celi Sülüs

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde ve dilimli kemer şeklindeki tepelik bölümlerinden oluşmaktadır. Yatay silmeler ile dört satıra ayrılmıştır. Gövdenin iki yanında yivli sütunçeler görülmektedir. Tepelik kısmının hemen altında iki yüzlü bademler ile hemen alt kısmında ise tek yüzlü bademlerin oluşturduğu mukarnas bezeme görülmektedir. Yazıda istif sanatı kullanılmıştır. Taşın arka kısmında süslemeye gidilmiştir. Stilize palmet, rumi ve kıvrık dal motiflerinden meydana gelen bir süsleme kompozisyonu çerçeveyi bütünüyle kuşatmaktadır.

Kitabe Metni: Okunamamıştır.

Katalog No: 18

Fotoğraf No: 23-24-25

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Açık sandık (lahit) mezar

Malzeme ve Teknik: Mermer

Ölçüsü: 70x210 cm.

Bugünkü Durumu: Lahit mezarda bulunan dikey ve yatay blok taşlarda erime ve kırılmalar görülmektedir.

Tanım ve Kompozisyon: Açık lahit mezarın baş ve ayak kısımlarında madalyon içerisinde Mührü Süleyman bulunurken diğer cephelerinde gülbezek yer alır. Mührü Süleyman'ın orta kısmında bir şua motifi görülmektedir. Lahitin tüm cepheleri altta ve üstte silmelerle kuşatılarak çerçeve sınırları belirlenmiştir.

Katalog No: 19

Fotoğraf No: 26

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Düşey dikdörtgen gövde, sivri kemer tepelik

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 8x33x125 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşının bazı yerlerinde ince çatlaklar görülmektedir. Taşın arka kısmında erimelere rastlanmaktadır.

Tanım ve Kompozisyon: Mezar taşının tepelik kısmının iki kenarında palmet motifi görülmektedir. Vazodan çıkan Selvi ağacı ve etrafında üzüm salkımları görülmektedir. Selvi ağacının tepesinde ise stilize edilmiş lale motifi görülmektedir.

Katalog No: 20

Fotoğraf No: 27

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Kime Ait Olduğu: Zahide Hanım

Formu: Düşey dikdörtgen gövde, Hotoz başlık

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 8x24x66 cm.

Bugünkü Durumu: Mezar taşında başlık kısmında kırık ve çatlaklar görülmektedir. Gövde bölümünde kenarlarında taşa erimeler mevcuttur. Ayrıca mezar taşının bir kısmı toprak altında kalmıştır.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde, ince uzun bir boyunluk ve hotoz başlıktan oluşmaktadır. Hotoz başlıktan bir hanımefendiye ait olduğu anlaşılmaktadır. Enine silmeler ile altı satıra ayrılmıştır. Bir kartuş içerisinde serlevha kısmı da görülmektedir. Manzum edebi bir kitabedir.

Kitabe Metni:

El-fâtiha Zâhide hanım ki duht-i Kara Mustafa Ağa Nev-resân içre yoğidi ana hemreh nev-cevân Ey derîğâ hayf kim ol gonca-i pâkîzenin Gülsitâmî ömrüne bâr-ı vebâ verdi hazân Nûş edince irciî emrin Hudâya yüz tutup Kıldı firdevse azîmet eyleyip terk-i cihân	الفتاحه زاهده خانمکه دخت قره مصطفی اغا نورسان ایچره یوغیدی اکه همره نوجوان ای دریغا خیف کم اول غنجه پاکیزه نن کلستانی عمرنه بار وبا ویردی خزان نوش ایدنجه ارجعی امرین خدایه یوز طوتوب قیلدی فردوسه عزیزمت ایلیوب ترک جهان Toprak altında olduğundan okunamadı
---	--

Kitabe Özellikleri: Altı satırdan oluşan kitabenin ilk satırı burada yatan şahsın ismini içermektedir. Diğer beş satırı, aruzun remel bahrinin fâilâtün/fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmış üç beyitlik bir manzûmedir.

Katalog No: 21

Fotoğraf No: 28

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Düşey dikdörtgen, Hamid-i fes başlık

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 5x22x38 cm.

Bugünkü Durumu: Yarısı kırılmış olan mezar taşının başlık kısmında kararmalar görülmektedir.

Dili: Osmanlı Türkçesi

Yazı Türü: Celi Tâlik

Tanım ve Kompozisyon: Düşey dikdörtgen gövde ve boyunluk kısmından Hamid-i fes başlığa geçilmektedir. Enine silmeler ile üç satıra ayrılmıştır. Kartuş içerisinde serlevha kısmı görülmektedir. Yarısı kırık olduğu için tarih ve kime ait olduğu bilinmemektedir.

Kitabe Metni:

Fâtiha Nev-cevânım uçtu cennet bâğına Firâk düştü vâlideynin cânına Edirne vilâyeti nâfiye mühendisi Toprak içinde olduğundan okunamadı	فاتحه نوجوانم اوجدی جنت باغنه فراق دوشدی والدینک جاننه ادرنه ولایتی نافیه مهندسی
---	---

Katalog No: 22

Fotoğraf No: 29

Yeri: Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi

Formu: Düşey dikdörtgen, sivri kemer tepelikli

Malzeme ve Teknik: Mermer, zemin oyma

Ölçüsü: 4x29x106 cm.

Bugünkü Durumu: Ayak taşında yer yer kararmalar görülmektedir. Günümüze sağlam vaziyette gelmiştir.

Tanım ve Kompozisyon: Alttan üste doğru genişleyerek uzanan mezar taşı düşey dikdörtgene yakın bir forma sahiptir. Tepelik kısmı sivri kemer biçiminde tamamlanır. Taşın gövde bölümünde eşit şekilde dağılmış asma ağacı ve üzüm salkımları görülmektedir. Asma ağacı dairesel bölümler oluşturacak şekilde birbirlerine dolanırlar. Dairesel bölümlerin her birinin sağında ve solunda kalacak şekilde ikiye üzüm salkımı yer almaktadır.

DEĞERLENDİRME

Mezar taşları ile ilgili olarak çeşitli tipoloji araştırmaları yapılmıştır. Bu araştırmalar günümüze ışık tutarak mezar taşlarının nasıl ele alınması gerektiği konusunda bize yön vermiştir. Osmanlı mezar taşlarının, İstanbul ağırlıklı olmak üzere Trakya ve Anadolu'dan 1200 örneğe dayalı sınıflaması Bacque-Grammont/Vatin/Laqueur tarafından 1990 yılında yapılmış, Bacque-Grammont son şeklini vermiştir (Bacque, 1992: 197). Ayrıca Halit Çal'ın Osmanlı mezar taşları konusunda birçok araştırması ve yayını mevcuttur². Bu yayınlar ışığında değerlendirmeler yapılmıştır.

H. 736 / M. 1361 yılında Sultan I. Murad tarafından fethedilen Edirne (İnalçık, 1965: 159), 1453 yılında İstanbul'un fethine kadar uzun yıllar Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmıştır. Kentin başkent oluşuyla birlikte bölgenin önemi artmış, kentte başta imar faaliyetleri olmak üzere pek çok anıtsal yapılar inşa edilmiş ve kent önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. İstanbul'un başkent oluşundan sonra da Edirne önemini korumuş ve bünyesinde barındırdığı şaheserlerle her zaman ön plana çıkmış bir merkez olmuştur. Bölge, sahip olduğu anıtsal eserlerinin yanında özellikle cami hazirelerinde yer alan mezarlarıyla da dikkat çekmektedir. Edirne'deki Osmanlı Dönemi mezar taşları ile ilgili son yıllarda yapılmış pek çok yayın bulunmaktadır. Bu yayınlar başta makaleler olmak üzere tezler, kitaplarda bölümler, popüler yazılar vb. şeklinde olmakla birlikte Edirne mezar taşları ile ilgili yapılan çalışmalar bütünüyle tamamlanmamıştır³.

Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresindeki mezar taşlarını sanat tarihi bakımından ele alan bir yayın bulunmamaktadır.

Mezar Tipleri

Osmanlı dönemini kapsayan mezar tipolojisi araştırmalarında mezar tipleri genel olarak beş bölümde incelenmiştir. Bunlar; Toprak mezarlar, Çerçeveli mezarlar, Kapak taşlı mezarlar, Sandukalı mezarlar ve Sandık (lahit) mezarlar olarak tipolojik açıdan sınıflandırılmıştır (Çal, 2015:303-5). Bu beş bölümde kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmaktadır.

² Bu yayınlardan bazıları şunlardır: Çal, H. (2015), "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", Aile Yazıları, S:8, Ankara, 303-305. Çal, H. (1999) : "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu III. Tebliğler, 28-30 Mayıs, İstanbul: s, 206-217; Çal, H. , Çal Ataoğuz, Ö. (2008) : Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları, Ankara.

³ Bu konuda yapılmış belli başlı çalışmalar şu şekildedir: ; M. Özer, "Sitti Şah Sultan'ın Edirne'deki Eserleri ve Mezarına Ait Taşlar", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 2014-1, Sayı: 8, 2014, s. 175-214; H.T. Dağlıoğlu, "Edirne Mezarları", *Türk Tarih, Arkeolojya ve Etnoğrafya Dergisi*, Sayı: 3, İstanbul, 1936, s. 164; M. Kökre, "Edirne'de Taş ile Yazıyı Buluşturan Medeniyet: Osmanlı Mezar Taşları", *İsmek El Sanatları Dergisi*, Sayı:14, 2012, s. 72-77; A. Arslan, *Edirne Üç Şerefeli Camii Haziresi Mezar Taşları*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007; B. Doğan, *Edirne Gazi Mihal Camisi Haziresi'ndeki Mezar Taşları*, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne, 2009;

Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresindeki mezarlar üç gruba ayrılmaktadır. Bunlar içinde üç tanesi çerçevesi, bir tanesi sandık (lahit) mezar olmak üzere diğerleri toprak mezarlar grubuna girmektedir. Bu araştırmada üç mezar tipi de incelenmiştir.

Mezar Taşı Tipleri

Halit Çal tarafından geliştirilen tipolojiyi örnek alarak bu çalışmada sınıflandırmaya gidilmiştir. Halit Çal'ın tipolojisine göre mezar taşları kadın ve erkek taşları şeklinde değil, mezar taşı gövde kesitinin dikdörtgen, kare, çokgen ve yuvarlak oluşuna, mezar taşının ön görünüşüne, başlıklı olup olmamasına göre tasnif edilmiştir (Çal, 2008: 358-366).

Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresindeki mezar taşlarında görülen tipolojide düşey dikdörtgen gövdeli başlıklı ya da tepelikli tip görülmektedir. Yalnızca bir düşey silindirik tipte baş taşı görülmektedir. Araştırılan mezar taşlarında 18 adet baş taşı, 2 adet ayak taşı bulunmaktadır.

Başlık Tipleri

Başlık, çeşitli amaçlarla başa giyilen nesnelere verilen genel bir isimdir. Osmanlı döneminde baş giyimleri, dönemlerine göre pek çok şekil almıştır. (Arseven, 1983: 184). Mezar taşlarının başlıkları yatan kişinin mesleği, sosyal ve ekonomik durumu, tarikatı, ailesi ve pek çok konuda bilgi vermektedir. Halit Çal'ın yaptığı tipolojiye bağlı kalarak sarık, kavuk, fes tarikat başlıkları olarak ayrılmaktadır. Dönemin günlük yaşantısında kullanılan başlıkların mezar taşı başlığı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Edirne Şehabeddin Paşa Camii haziresindeki mezar taşlarında görülen başlık tipleri bir kâtibî kavuk başlık (Katalog No: 7), bir Hotoz başlık (Katalog No: 20), dört Örfî sarık başlık (Katalog No:10-13-11-12) ve iki Hamid-i fes (Katalog No:14-21) başlık şeklindedir. Geri kalan mezar taşlarının üst kısmı sivri kemer ve bitkisel tepelik ile sonlanmaktadır.

Kâtibî kavuk türü dikişleri ve sarıkların sarılış biçimine göre birbirinden ayrılmaktadır. Bilinen dokuz çeşidi vardır. Bazı çeşitleri, kapı kethüdarları, kâtipler, kapıkulları, saray görevlileri, orta dereceli memurlar, esnaf grupları ve alt kademe din adamları tarafından giyilirdi. Mezarlıklarda en çok rastlanan başlık türüdür. Yaygın olarak XVII. yüzyılı başı ile XIX. yüzyılın ortaları arasında kullanılmıştır (Ökçesiz,2013:19). Örfî sarık küçük dereceli ulema, küçük ve orta dereceden kadılar, imamlar ve vakıflarda çalışanlar takmaktadır. Bu sarık çeşidinde sarma biçimine ve büyüklüğüne göre makamlar değişmektedir (Çavuş,2018:171). Hâmid-i fes başlık II. Abdülhamid Han döneminde kullanılan feslere denmektedir. Bu feslerin üstü dar, alt tarafı geniştir. Birden fazla püskül görülebilmektedir. Mezar taşlarında yaygın kullanıldığı bilinmektedir (Laqueur,1997:147). Osmanlı döneminde kadınların günlük hayatta başlarına taktıkları hotozu kadın mezarlarının baş taşlarında görmekteyiz.

Süsleme ve Sembolik Anlam

Mezar taşlarında süsleme baş taşlarında başlık ve alınlıklarda daha çok görülmektedir. Ayak taşlarında ise alınlık ve gövde kısmında yoğunlaştığı görülmektedir. İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında ağırlıklı olarak bitkisel karakterli motifler yer almaktadır. Bitkisel motifler ise, selvi ağacı, asma ağacı, lale, gül, yapraklı çiçekler, kıvrık dallar, stilize palmet ve akantus yaprağı motifleri görülmektedir. Ayrıca geometrik süsleme anlamında madalyon, Mührü Süleyman ve mukarnas süsleme de görülmektedir. Bu süslemelerin hepsinin bir yapılış amacı ve sağladığı bir sembolik anlam bulunmaktadır. Selvi ağacı tasavvufta da önemli yer tutmaktadır. Allah yazılışının ilk harfi Elifi simgeler ve Vahdet-i vücudun bir işareti olarak kabul edilmektedir (Pala, 1999:350). Selvi ağacı incelediğimiz Katalog No 19 da görüldüğü gibi

üzüm salkımları ve tepelik lale motifi ile beraber kullanıldığı görülmektedir. Asma ağacı, asma yaprakları ve salkım üzümler ile birlikte tasvir edilmiştir. Katalog No 22'de görülmektedir. Asma ağacının kullanılması üzümün cennet meyvesi olması kullanımında etkindir. Asma ağacının mezar taşlarında kullanımı bir bütün yüzeyi kaplayacak şekilde ya da Selvi ağacının etrafında görebilmekteyiz (Çavuş,2018:171). Lale tepelik motifi Katalog No 19'de görülmektedir. Lale Allah'ı temsil eder; yani vahdet-i vücudun bir işaretidir. Bu motifte aynı Selvi gibi Elif harfine benzetilmektedir. Bu önemi itibari ile de lale motifi mezar taşlarında görülmektedir. Gülbezek motifi Katalog No 2 ve 18' de görülmektedir. İslam sanatında gül, Hz. Muhammed'in sembolü olarak kabul edilmektedir (Ayvazoğlu, 1999: 95). Bu nedenle mezar taşlarında sıkça görülmektedir.

Akantus yaprağı geç Osmanlı mimarisinde sıkça kullanılmış bir süsleme öğesidir. Akantus yaprağı motifi Katalog No 8 de görülmektedir. Stilize edilmiş palmet motifi Katalog No 15,17 ve 19'da mezar taşının arka tarafında ve Katalog No 8'de görülmektedir. Madalyon motifi katalog No 2'da görülmektedir. Mukarnas bezeme Katalog No 17' de görülmektedir. Mukarnas, mimari alanda özellikle taçkapılarda, mihraplarda, minarenin şerefe altlarında karşımıza çıkan bir öğedir. Mezar taşlarında çok sık görülmez.

Malzeme ve İşleniş

İnceleme konumuzu oluşturan mezar taşlarının hepsinde Mermer malzeme görülmektedir. Mezar taşlarında, işleme yöntemi olarak ise, zemin oyma tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte yazı ve desenler yüzeye çizildikten sonra etrafları aletler yardımıyla oyulmuş, kenarları ise çerçeve oluşturacak biçimde boş bırakılmıştır.

Kitabe Metni

Mezar taşları, üzerlerinde yer alan kitabeleri ile de dikkat çekmektedir. İncelenen mezar taşlarında celi-sülüs ve celi-tâlik olmak üzere iki farklı yazı tipi görülmektedir. Mezar taşları üzerinde yer alan kitabelerde; Başlangıç İfadesi, Durum Bildirme, İnsanlara Uyarı, Sebep Bildirme, Tanrıdan İstek, İnsanlardan İstek, Meslek, Sülale Adları, Ölenin Adı, Tarih gibi ifadeler yer almaktadır (Çetinaslan,2014:56). İncelediğimiz kitabelerde yedi celi-sülüs ve on bir de celi-tâlik yazı tipi vardır. Ayrıca altı adet manzum metin kitabelerde tespit edilmiştir. Kitabelerde dört Arapça ve on dört Osmanlı Türkçesi ile yazılmış kitabe tespit edilmiştir.

SONUÇ

Mezarlıklar ve hazirelerdeki tarihi mezar taşları eski Türk şehirlerinin bir bakıma "tapu senetleri" olmuşlardır (Eyice, 1996: 124). Bu çalışma ile birlikte Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresindeki mezar taşlarının bir araştırması yapılmış ve mezar taşları belgelenmiştir.

Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresi içerisinde, günümüze sağlam olarak ulaşabilmiş toplam 18 baş taşı, 4 ayak taşı yer almaktadır. Bu mezarlardan Katalog No: 15-16-17 çerçeveli mezar tipi, Katalog No: 18 sandık(lahit) mezar tipi diğerleri ise toprak mezar tipindedir.

İncelenen mezar taşlarının 19 tanesi gövdesi dikdörtgen düşey kesimli formda olup, 1 tanesi düşey silindirik formdadır. İncelemiş olduğumuz mezar taşları içerisinde, üzerinde tarih ibaresinin yer aldığı en eski tarihli örnek Katalog 1'deki mezar taşı 1648-49 yılına, en geç tarihli örnek ise, Katalog 14'deki mezar taşı 1889-90 yılına aittir. Ele aldığımız katalog içinde 8 adet mezar taşının ise tarihi bilinmemektedir. Tarihi bilinmeyen mezar taşları içinde Katalog No 15 ve 17 de palmet ve rumi motifi bulunurken Katalog No 19 da sadece palmet motifi işlenmiştir. Bu motifler Edirne mezar taşlarında ağırlıklı olarak 15. yüzyıl örneklerinde karşımıza çıkmaktadır (Kurtişoğlu, 2018: 37-39). Bu mezar taşlarının katalog da tarihi bilinen mezar taşlarından daha erken örnekler olma ihtimali de yüksektir.

Mezar taşlarında, yöre de sık olarak bulunan değişik yapıdaki taşlar kullanılmış, işleme yöntemi olarak ise zemin oyma tekniği uygulanmıştır. Süsleme kompozisyonu olarak ise asma, Selvi, lale, Gülçe, kıvrık dallar ve soyut yapraklı bitkisel karakterli motiflere yer verilmiştir. Geometrik süslemeye de az da olsa yer verilmiştir.

Edirne Şehabeddin Paşa Camii Haziresinde bulunan mezar taşları, genel olarak Edirne şehir merkezinde yer alan, diğer hazireler içerisindeki mezar taşları ile benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak, Edirne'nin sosyal ve kültürel geçmişine ışık tutan, içerikleri ile her biri birer dil, edebiyat ve sanat harikası olan bu eserlerin gerek biçim gerekse kompozisyon özellikleri açısından dönemlerinin yaygın form, bezeme anlayış ve geleneğinin paralelinde bir düzenlemeye sahip oldukları görülmektedir. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı sanatında mimari alanında görülmeye başlanan yabancı etkiler, haziredeki mezar taşlarında kendini hissettirmiştir.

Tablo ve Grafik

Katalog No:	Mezar Tipi	Başlık Tipi	Mezar Taşı Formu	Baş Taşı	Ayak Taşı	Manzum Yazı	Yazı Türü	Yazı Dili
1	Toprak	X	Silindirik	Var	X	X	Celi sülüs	Arapça
2	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi sülüs	Osmanlı Türkçesi
3	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi sülüs	Osmanlı Türkçesi
4	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
5	Toprak	X	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi sülüs	Osmanlı Türkçesi
6	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
7	Toprak	Kâtibi	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi sülüs	Osmanlı Türkçesi
8	Toprak	Bitkisel tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
9	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
10	Toprak	Örfi	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
11	Toprak	Örfi	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
12	Toprak	Örfi	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi Tâlik	Arapça
13	Toprak	Örfi	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
14	Toprak	Hamid-i Fes	Düşey dikdörtgen	Var	X	X	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi

15	Çerçeveli	X	Düşey dikdörtgen	Var	Var	X	Celi sülüs	Arapça
16	Çerçeveli	X	X	X	X	X	X	X
17	Çerçeveli	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	Var	Var	X	Celi sülüs	Arapça
18	Açık Sandık (Lahit) mezar	X	Düşey dikdörtgen	X	X	X	X	X
19	Çerçeveli	Sivri Kemer Tepelik	Düşey dikdörtgen	X	Var	X	X	X
20	Toprak	Hotoz	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
21	Toprak	Hamid-i Fes	Düşey dikdörtgen	Var	X	Var	Celi Tâlik	Osmanlı Türkçesi
22	Toprak	Sivri kemer tepelik	Düşey dikdörtgen	X	Var	X	X	X

SUMMARY

In this study, 22 tombstones located at the graveyard of Edirne Şehabeddin Pasha mosque pertaining to the Ottoman Period were documented and scrutinized in terms of art history. The entire samples listed in the catalogue were photographed and their documentation were realized. The tombstones were evaluated one by one as to their characteristics in Turkish tombstone art. Of the 18 tombstones, 18 were ordinary ground stones, 3 were framed stones and 1 was sarcophagus.

In addition to their aesthetic view, the Ottoman tombstones provide important information regarding professions, titles, and beliefs. The tombstones investigated in this study stand out to be simple exemplars that maintain the tradition of tombstone building in social, economic and cultural aspects.

The historical tombstones in the cemeteries and graves become title deeds of the old Turkish cities. With this study, a survey of the tombstones in the Edirne Şehabeddin Paşa Mosque was conducted and the tombstones were documented.

There are 18 headstones and 4 footstones that have survived to the present day in Edirne Şehabeddin Paşa Mosque. Of these graves, Catalog No: 15-16-17 are framed tomb type, Catalog No: 18 is crate (sarcophagus) tomb type and others are soil tomb type.

19 of the investigated gravestones have a rectangular vertical cut body and one has a vertical cylindrical form. Of the gravestones we have examined, the oldest specimen with date

inscription belongs to the gravestone in Catalog 1 in 1648-49, and the latest dated tombstone in Catalog 14 in 1889-90. The history of 8 gravestones in the catalog we have discussed is unknown.

Catalog numbers 15 and 17 have palmette and Rumi motifs, while catalog number 19 has only a palmette motif. These motifs emerge mainly in 15th century samples in Edirne tombstones. These tombstones are likely to be earlier examples of tombstones than those already catalogued.

Stones of different structures commonly used in the region were used in the gravestones, and ground carving technique was used as the processing method. Vine, cypress, tulip, rose, curved branches and abstract leafy floral motifs were used as ornamental composition. Small amount geometric ornament is also included in the ornamentation. The gravestones in Edirne Şehabeddin Paşa Mosque Grave are similar to the gravestones in other graves in Edirne city center.

As a result, it is seen that these works, each of which is a wonder of language, literature and art, have an arrangement in parallel with the common form, decoration understanding and tradition of their periods in terms of form and composition features which shed light on the social and cultural past of Edirne. Foreign influences, which started to be seen in the field of architecture in the Ottoman art from the 18th century onwards, made itself felt in the gravestones in the burial era reserved for special people in mosques or sufi lodges.

KAYNAKÇA

- ARSEVEN, C. E. (1983), "Baş Giyimi- Baş Giyeceği", Sanat Ansiklopedisi, Cilt: I, s.182-185.
- ARSLAN, A. (2007), Edirne Üç Şerefeli Camii Haziresi Mezar Taşları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- AYVAZOĞLU, Beşir (1999), Güller Kitabı, İstanbul.
- BACQUE, G. vd., (1992). "Tarihsel Kaynak Olarak Osmanlı Mezarlıkları: Uygulanan Yöntemler ve Bilgisayarda Yapılabilecek İşlemler", Erdem, Ocak-1990, Cilt: 6, S.16, s.197-214.
- BAŞ, E. (2009), "Edirne Beylerbeyi Câmii Haziresi'nde Bulunan Mezar Taşları", Trakya Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- BAYRAKAL, S. (2001), Edirne'deki Tek Kubbeli Camiler, Ankara.
- ÇAL, H. (2015), "Türklerde Mezar-Mezar Taşları", Aile Yazıları, S:8, Ankara,303-305.
- ÇAL, H. (1999), "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu III. Tebliğler, 28-30 Mayıs, İstanbul: s, 206-217
- ÇAL, H.- ÇAL Ataoguz, Ö. (2008), Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları, Ankara.
- ÇAVUŞ, F. (2018), Osmanlı Mezar Taşlarının Sırları, İstanbul.
- ÇETİNASLAN, M. (2014), Taşların Dili, İnegöl.
- DAĞLIOĞLU, H.T. (1936), "Edirne Mezarları", Türk Tarih, Arkeologya ve Etnoğrafya Dergisi, Sayı: 3, İstanbul, s. 164
- DOĞAN, B. (2009), Edirne Gazi Mihal Camisi Haziresi'ndeki Mezar Taşları, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- EYİCE S. (1996), "Mezarlıklar ve Hazireler", İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri-Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique, Cilt: I, Ankara, s.123-134.
- GÖKBİLGİN, M.T., (1952), XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar-Mülkler, Mukataalar, İstanbul.
- İNALCIK, H. (1965), "Edirne'nin Fethi 1361", Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara, s. 159
- KARACA, F. (1999), "Ölümlerle İlgili Davranış Örüntüleri Açısından Modern Batı ve Türk İslam Kültürü", A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı:12, Erzurum, s. 65-76
- KÖKREK, M. (2012), "Edirne'de Taş ile Yazıyı Buluşturan Medeniyet: Osmanlı Mezar Taşları", İsmek El Sanatları Dergisi, Sayı:14, s. 72-77
- KURTİŞOĞLU, G., (2018) "Sadelikten Gösterişe Edirne Osmanlı Dönemi Mezar Taşları", Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:8, Sayı:16, Edirne, s. 32-56
- LAQUEUR, H. P. (1997), Hüve'l- Baki, İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları, (Çev. Selahattin Dilidüzgün), İstanbul.
- ÖKÇESİZ, M. (2013), Kuşadası Adalızade Osmanlı Mezar Taşları, İstanbul.
- ÖRNEK, S.V. (1988), Yüz Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, İstanbul.
- ÖZER, M. (2007), "Edirne'deki Osmanlı Dönemi Mezarlıkları-Hazireler, Mezar Taşları ve Türbeler" Konya Kitabı, Cilt:10, Konya, s. 507-524
- ÖZER, M. (2014), "Sitti Şah Sultan'ın Edirne'deki Eserleri ve Mezarına Ait Taşlar", Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 8, s. 175-214
- PALA, İ. (1999), Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul.
- PEREMECİ, O.N., (1939), Edirne Tarihi, İstanbul.

EKLER

Fotoğraf: 1

Fotoğraf: 2

Fotoğraf: 3

Fotoğraf: 4

Fotoğraf: 5

Fotoğraf: 6

Fotoğraf: 7

Fotoğraf: 8

Fotoğraf: 9

Fotoğraf: 10

Fotoğraf: 11

Fotoğraf: 12

Fotoğraf: 13

Fotoğraf: 14

Fotoğraf: 15

Fotoğraf: 16

Fotoğraf: 17

Fotoğraf: 18

Fotoğraf: 19

Fotoğraf: 20

Fotoğraf: 21

Fotoğraf: 22

Fotoğraf: 23

Fotoğraf: 24

Fotoğraf: 25

Fotoğraf: 26

Fotoğraf: 27

Fotoğraf: 28

Fotoğraf: 29